

Discrimination and Conflict of Technological Preventive Measures and the Growth of Surveillance Communities with the Principle of Presumption of Innocence

(Article Type: Original Research)

Ghasem Nasr^{*1}, Maryam EbneTorab²

Abstract

The covering meaning of preventive measures against crimes that are in conflict with the principle of presumption of innocence are all actions that inspire citizens to look at their senses. From the presence of police in the streets to the technological and environmental measures. What preventative tools that is in conflict with the presumption of innocence is a deterrent that leads to suspected citizens before the crime is committed. When we assuming those people are clean and free from guilt and crime, the execution of decisions that suspects them is in conflict with the innocent presumption. Some of these monitoring measures are exempted as a deterrent to crime of a kind against national security and terrorism. But, in fact, excessive reliance on surveillance measures is a political issue that leads to increase state power. In this research, we refer to various types of preventive actions, and we conclude that virtually the principle of innocence is subject to erosion by the adoption of policies announced by governments, and we will answer this question, which ways to protect this Principle and adherence to these conflicts are considered?

Keywords: Surveillance societies, Discremination, Conflict, Technological Determining Practices, Principle of Presumption of Innocence

1. PhD Student in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran: ghasemnashr@yahoo.com

2. Assistant Professor, Faculty of Theology and Islamic Studies, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

تبعیض و تعارض اقدامات پیشگیرانه فناورانه و رشد جوامع نظارتی با اصل برائت (فرض بی گناهی)

(نوع مقاله: علمی پژوهشی)

قاسم نصر*^۱، مریم ابن تراب^۲

چکیده

امروزه، جزئیات زندگی روزمره ما دقیق تر از قبل زیر نظر رفته است. دوربین های ویدئویی، جلوه‌هایی آشنا و پذیرفته شده در مکان‌های عمومی هستند. فرودگاه‌ها معمولاً مجهز به دستگاه‌هایی مانند اسکنر بدن و دستگاه بیومتریک است. هر روز گوگل و صادرکنندگان کارت اعتباری جزئیاتی از عادت‌ها، نگرانی‌ها و ترجیحات ما را به یادمان می‌آورند. استفاده از تلویزیون مدار بسته یا CCTV در دهه گذشته به طور چشمگیری افزایش یافته است، اما حضور آن اغلب آنچنان ظریف است که به نظر می‌رسد، ما ناخواسته بر این باور شده‌ایم که «برادر بزرگ» مواظب ماست!

تضعیف اصل برائت، نگرانی رو به رشدی را در میان منتقدان نظارت ایجاد کرده است. تحدید و تهدید اصل برائت در مقابل استقرار عظیم فن‌آوری‌های نظارت (حفظ اثر انگشت، نمونه سلولی و پروفایل‌های DNA) و بهانه‌های امنیتی دولت‌ها برای به کارگیری انواع دیگر نظارت که نه تنها برای شناسایی جرایم، بلکه برای جلوگیری از آن، درگیر است، یکی از معضلات جامعه امروز است.

این تحقیق ضمن بررسی اقدامات پیشگیرانه و اثر آن بر روی اصل برائت نشان می‌دهد که جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی حقوق اسلامی («حریم خصوصی»، «رضایت» و «محرمانه بودن») با فراگیر شدن فناوری‌های نظارتی و ترجیح دیدگاه مظنون انگاری پلیسی، در معرض فرسایش قرار گرفته است، که باید با دیدگاه‌های فقهی - حقوقی، چاره‌ای برای آنها اندیشیده شود.

واژگان کلیدی: جوامع نظارتی، تبعیض، تعارض، اقدامات بازدارنده فناورانه، اصل

برائت کیفری.

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ نویسنده مسئول
ghasemnaser@yahoo.com

۲. استادیار دانشکده الهیات و معارف اسلامی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

درآمد

تاریخ بشر از ابتدای خلقت تاکنون، سرشار از ناسازگاری و بزه‌کاری است. از سرپیچی حضرت آدم گرفته تا داستان هابیل و قابیل و تا امروز که جرائم و بزه‌کاری‌ها در اوج پیچیدگی انجام می‌شوند و با پیشرفت اقدامات پیشگیرانه، تکامل می‌یابند. دغدغه بشر از ابتدا تاکنون نیز اتخاذ راه حلی برای پیشگیری و کنترل این جرائم بوده است. چه آنهایی که با اندیشه الهی به این پدیده نگریسته‌اند و چه آنان که طبیعی و زمینی دیده‌اند، تلاش‌های زیادی در حل این مشکل داشته‌اند. جدای از اینکه، این راهکارها موفق بوده‌اند یا خیر، تزامم این راهکارها با دیگر اصول انسانی مانند اصل برائت (فرض بی‌گناهی) نیز امری مهم و قابل کنکاش است.

پیشینه تحقیق بازگویی این حقیقت است که استفاده از نوآوری‌های پیشگیرانه و اقدامات بازدارنده فناورانه چندان حساسیتی را در جامعه علمی یا حقوقی کشور در تزامم آن با اصل برائت و خدشه بر کرامت ذاتی انسان و حقوق بشر برنیانگیخته است و به جز اشارات مختصری در برخی از تحقیقات، موارد قابل ملاحظه‌ای در این زمینه نمی‌توان یافت. شاید حجم انبوه بزه‌کاری، جرم و جنایت در کشور ما سبب شود تا اولویت عامه مردم، بازدارندگی از خلاف به هر قیمتی باشد، اما انتظار از جامعه علمی کشور این است که در عین پیشنهادات سازنده برای بازداری از جرم، برای پاسداری از دیگر حقوق انسانی نیز حساسیت داشته باشند. این مسأله در مواردی که حقوق افراد در میان باشد، مانند رعایت اصل برائت (فرض بی‌گناهی)، نمود بیشتری می‌یابد. برخی از اقدامات پیشگیرانه به گونه‌ای است که می‌تواند در تزامم با اصل برائت قرار گیرد. در این مقاله به شرح و بازگویی این موارد خواهیم پرداخت.

این تحقیق نشان می‌دهد همانگونه که انسان‌ها با بی‌توجهی به طبیعت، موجبات فرسایش آرام و عمیق محیط‌زیست را فراهم آورده‌اند، به همین‌گونه با استخدام روش‌های پیشگیرانه فناورانه و توسعه تدریجی آن، فرسایش حقوق بشر و کرامت ذاتی انسان‌ها را رقم می‌زنند. بنابر این باید به این سوالات پاسخ داده شود:

- چگونه می‌توان از اقدامات بازدارنده جرم و پیشگیرانه از بزه استفاده کرد که

اصل برائت مورد خدشه قرار نگیرد؟

به نظر می‌رسد با تکیه بر سفارشهای موکدی که بر عدم تجسس و رعایت حریم

خصوصی در اسلام وجود دارد، و راهکارهایی که در جامعه بین المللی پذیرفته شده و جمهوری اسلامی ایران نیز در آن مجامع عضویت داشته و اسناد آنها را امضاء کرده است، قانونی مورد تصویب و تایید داخلی قرار گیرد که اصل برائت در اولویت قرار گرفته و حاکم بر دیگر اصول و ضوابط، از جمله اقدامات نظارتی پیشگیرانه قرار گیرد.

۱. اصل برائت

اصل برائت، بی گناهی فرد متهم به جرم کیفری را تا زمانیکه طبق قانون مجرم شناخته شود، تضمین می کند. این اصل از جمله اصول مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی است که اعلام می کند: «اصل، برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد» (اصل ۳۷ قانون اساسی). به عبارتی بار اثبات دعوی به عهده دولت است که باید استانداردهای آن را از طریق مقامات قضایی، قبل از برخورد با مجازات، برآورده کند.

فرض بی گناهی یک مفهوم ظریف است که دارای طبیعت دوگانه است. از یک طرف، این حق انسانی است که به عنوان پیش فرض قانونی بی گناهی نامیده می شود. از سوی دیگر، یک ارزش اخلاقی است که به شدت تحت تأثیر ادراکات اجتماعی و سیاسی قرار می گیرد. علی رغم تلاش‌هایی که برای ترویج تفسیر گسترده ای از فرض بی گناهی شده است، این قانون همواره تحت چالش های ناشی از نظارت قرار دارد. (Tardos, 2007: 197-213)

به عنوان یک اصل کلی حقوق بین الملل، اصل برائت، در انواع قوانین مختلف حقوق بشری فراملی و حقوق بین الملل کیفری درج شده است. (Allan Chester B. Nadate, 2018: 140)

فرایند یک پرونده کیفری به طور معمول از چندین مراحل متوالی ساخته می شود که اصل برائت (فرض بی گناهی) در تمامی مراحل آن جریان دارد، شامل تحقیق، جمع آوری مدارک، اتهام، محاکمه، حکم مجرمان و مجازات (نوبهار، ۱۳۹۵: ۳۴۵-۳۷۸).

۲. نظارت

نظارت، ابزاری کلیدی و محصول جهان مدرن است. اگر چه محصول مدرنیته نیست، اما یکی از مولفه های نهادی اصلی آن است، به گونه ای که بعدی از ابعاد آن شناخته می شود (Gidens, 1990: 57) جامعه مدرن از دیدگاه آنتونی گیدنز شامل چهار ویژگی اساسی: نظارت، سرمایه، قدرت نظامی، و صنعت است. (Gidens, 1990: 71) توسل به نظارت، مستلزم تغییرات چشمگیر در قدرت اجرایی دولت است. این امر، در حالیکه مجدداً دامنه جرم‌شناسی و قانون کیفری را تغییر می‌دهد، به نوبه خود، عواقب قابل توجهی در اصل برائت (فرض بی‌گناهی) دارد. نظامهای تفتیشی، مقاوتی در برابر جوامع نظارتی ندارند (Robin Williams & Paul Johnson, 2005: 122) برخی از دولت‌ها متهم‌اند که از فناوری نظارتی برای تحدید حقوق مدنی و آزادی‌های اساسی استفاده می‌کنند. از جمله در کشور چین، شی جین‌پینگ رییس جمهور آن کشور متهم است که در داخل کشور مشغول تدبیر ایجاد یک دولت نظارتی با فناوری پیشرفته است تا هر چه بیشتر به سرکوب مخالفین و حریم ملت مسلط باشد. (Schuman, 27 March 2019)

۲-۱. فناوری نظارتی

تکنیک‌های نظارتی و تحقیقاتی، عمیقاً تغییر کرده‌اند، زیرا فناوری های نظارت جدید به طور وسیعی به عنوان ابزار اجرای قانون اعمال شده‌اند. از اواسط دهه ۱۹۹۰ شیوه‌ها و روش‌های پلیسی، دامنه وسیع خود را گسترش داده‌اند، در حالی که با تکیه بر تکنیک‌های نظارت ویژه، مانند پایگاه‌های داده، نمایه‌سازی و داده‌کاوی نقش پلیس از کنترل جرم به بازدارندگی جرم و جنایت، باز شده و اطلاعاتی در قضیه جنایی به مرحله اجرا درآمده است. (Council Framework Decision, December of 2006) به نظر ون برکل^۱ و دو هرت^۲، در یک جامعه پیشگام، پیش‌بینی قبل از جرم، مطالبه‌ای مهم از سیستم‌های نظارتی و عملیاتی است. این رویداد نظارتی در مرحله پیش از محاکمه که تا پس از آن ادامه دارد، می‌تواند اساس پرونده های جنایی و همچنین عملکرد اصلاح و بازسازی مجرمین را تحت الشعاع قرار دهد. (Brakel, and De Hert, 2007: 11)

1. Van Brakel

2. De Hert.

۲-۲. استفاده از نمونه‌های بیولوژیک و مزایای آن

دی اکسی‌ریبونوکلئیک اسید (DNA) در هر سلول از ارگانیزم زنده یافت می‌شود. ماده ژنتیکی در DNA انسان خصوصیات جسمی، اختلالات ژنتیکی، حساسیت به بیماری و منشأ قومی را تعیین می‌کند. دی. ان. ای یک فرد منحصر به فرد است (به جز در مورد دوقلوهای یکسان) و از والدین هر دو به ارث می‌رسد. (Liz Campbell and Nessa Lynch, 2012: 3)

استفاده گسترده از نمونه‌های بیولوژیک برای اهداف اجرای قانون، نشان می‌دهد که چگونه روش‌های تحقیق جنایی در کنار ابزارهای سنتی تشخیص جرم، مانند شهادت شهود، تکامل یافته است. پیش‌گیری یکی از اهداف کلیدی جوامع نظارتی است. جامعه مبتنی بر «حداکثر نظارت»^۱ تنها در صورتی قادر به پیش‌بینی هر گونه جرم جنایی یا اجتماعی است که از ابزارهای پیشگیرانه برخوردار باشد. در چنین جامعه‌ای با رویکرد حداکثری نظارت، هر کسی بدون توجه به فرض بی‌گناهی، به عنوان یک متخلف بالقوه و مجرم در نظر گرفته می‌شود، مگر اینکه خلاف آن ثابت شود (Brakel, and De Hert, 2007: 11). استفاده از فن آوری‌ها و شیوه‌های نظارت، نظیر شناسایی DNA، نشان‌دهنده مزایایی در سیستم عدالت کیفری است. بنابر این نظریه، ساده‌انگارانه است که به فکر یک سیستم عادلانه‌ای باشیم که در آن «نظارت» جزو تشخیص و پیشگیری از جرم نیست (ECtHR, S. and Marper v. United Kingdom, para. 105)

فواید بیشماری برای جمع آوری و مقایسه شواهد DNA گفته می‌شود که عبارتند از:
 - شناسایی افراد از طریق تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای پروفایل‌های DNA به دست آمده از مواد بیولوژیک از صحنه جرم، به منظور شناسایی مجرم و/یا پیوند مجرم به دیگر جرائم مرتکب شده توسط همان شخص و همچنین پیوند دادن صحنه‌های مختلف جرم؛
 - حل کردن جرائم حل نشده، حتی اگر مدت‌ها از جرم گذشته و حل نشده باشد.

۱. عبارت 'maximum surveillance society' اولین بار توسط نوریس و آرمسترانگ در کتاب «جامعه نظارت حداکثری؛ با بالاگرفتن تلویزیون‌های مدار بسته» در سال ۱۹۹۹ مورد استفاده قرار گرفت (Norris & Arm- (strong, The Maximum Surveillance Society: The Rise of CCTV, 1st Edition: 1999

- شناسایی افراد ناپدید و شناسایی نشده. فرصتی مهم برای شناسایی افراد غیر قابل شناسایی در زمان جنگ، فجایع زیست محیطی یا سایر بلاهای طبیعی و غیر طبیعی مانند آنچه برای شناسایی کشته‌شدگان سقوط هواپیما انجام می‌شود)
 - تبادل داده بین پلیس یا نیروهای امنیتی در کشورهای مختلف، مفید در مواردی که جرم توسط شخصی با ملیت متفاوت انجام شده باشد (Lucia Scaffardi, 2008: 5)
 - شناسایی به سرعت افراد مظنون از افراد بیگناه،
 - تیره افراد بی‌گناه که به اشتباه محکوم شده‌اند،
 - ترسانده شدن شماری از جنایتکاران حرفه‌ای و یا در معرض شروع به خلاف،
- (Liz Campbell and Nessa Lynch, 2012: page(s): 3-18)

۲-۲-۱. خسران‌های نظارت بیولوژیک

اخلاق زیستی شاخه‌ای نواز اخلاق هنجاری کاربردی است که به تبیین راهبردهای اساسی در رویارویی با چالش‌های ناشی از ظهور فناوری‌های نوین زیستی می‌پردازد؛ از این رو کاربردی‌ترین موضوعاتی چون آزمایش‌های ژنتیکی و زیست پزشکی دست‌مایه مطالعه اخلاق زیستی در سه دهه اخیر قرار گرفته تا با ارزیابی و تطبیق نظریه‌های اخلاقی و اصول حاکم بر آن، بایدها و نبایدهای این حوزه سامان یابد (رهبر پور، ۱۳۹۳: ۱۴۰)

هنگامی که پروفایل‌های DNA «صادر می‌شوند»، سؤالاتی در مورد نحوه برخورد با چنین اطلاعاتی در خارج از حوزه قضایی ملی که در آن از لحاظ مقررات موجود برای اطمینان از محرمانه بودن اطلاعات و محافظت از حقوق حریم خصوصی افرادی که چنین اطلاعاتی از آنها گرفته شده است، شکل می‌گیرد. همچنین این نوع از جمع‌آوری اطلاعات، آسیب‌پذیری الگوهای مختلف حکمرانی را به نمایش می‌گذارد. استدلال می‌شود که ورود به پایگاه داده DNA از افرادی که محکوم به ارتکاب جرم نشده‌اند، دخالت در حق آنها در بی‌گناهی است. (Robin Williams & Paul Johnson, 2005: 96)

از طرف دیگر، کسانی هستند که استدلال می‌کنند که داده‌های DNA پلیس؛ تمامیت بدنی شهروندان را که در معرض نمونه‌گیری اجباری و غیرقانونی از مواد ژنتیکی خود قرار دارند، تهدید می‌کند. حقوق خصوصی را، با اجازه دادن به ذخیره سازی و استفاده از نمونه‌های بافت، نقض می‌کند. این پتانسیل را برای سوء استفاده در

آینده از نمونه‌هایی که در آزمایشگاه‌های دولتی و خصوصی نگهداری می‌شود، ایجاد می‌کند. چشم انداز نظارت طولانی مدت نظارت زیستی را ایجاد کرده و امکان استفاده فریبنده از شواهد پزشکی قانونی DNA در تحقیقات پلیس و پیگردهای کیفری را فراهم می‌کند (Herman NYS, Kris DIERICKX, 2007: 13).

علاوه بر این، دولتها به طور فزاینده‌ای در مورد روش‌های استفاده از فن آوری‌های مختلف بیومتریک (به عنوان مثال، اثر انگشت، اندازه گیری عنبیه، هندسه صورت) در چالش هستند. از آنجا که پلیس‌ها، مأموریتی برای کشف و اعلام بی‌گناهی یا گناه افراد ندارند، اختیار آنها برای تحمیل یا تحدید آزادی‌های مدنی باید متناسب باشد. (Robin Williams & Paul Johnson, 2005: 96)

یکی از دلایل افراط در استفاده از اطلاعات ژنتیکی و بیومتریک، دسترسی بسیار باصرفه‌تر و راحت‌تر آن نسبت به طی پروسه پیگرد قانونی است. (Innes and Sheptycki, 2004, p1-24) اینها سبب می‌شود که حق متهمین به عنوان بی‌گناه در معرض خطر قرار گیرند، بار اثبات گناه را بر دوش محاکم سبک می‌کند، و ممکن است فشارهای غیرقابل تحملی را برای مظنونین، به اعمال جرمی که ممکن است مرتکب نشده‌اند، تحمیل کند. (Ashworth and Zedner, 2008: 21-51)

عده‌ای معتقدند که اولاً اجبار متهم به انجام آزمایشات ژنتیکی مجازاتی مازاد بر مجازات قانونی جرم است و با استفاده از اصل قانونی بودن جرم و مجازات، مجرم تنها مستحق مجازات قانونی است نه بیش از آن؛ ثانیاً الزام متهم به انجام این نوع آزمایشات تعرض به حریم خصوصی او محسوب شده و مغایر با نص صریح قرآن کریم در خصوص حرمت تعرض به حریم خصوصی و قبح تجسس و قواعد فقهی «تسلیط» و «لاضرر» و همچنین اصول ۲۲، ۳۷ و ۳۸ قانون اساسی است. ثالثاً معتقدند طبق اصل غیرقابل تعرض بودن جسم انسان در علم پزشکی، چنانچه شخص رضایت به انجام اقدامات پزشکی را ندهد پزشک مجاز به انجام آن آزمایشات نخواهد بود (خداییان، ۲۶ دی ۱۳۹۶ - کد خبر: ۳۸۷۵۴۵).

۳. تبعیض ژنتیکی و نقض اصل برائت

حریم خصوصی شخصی به دلیل ماهیت استثنایی ماده ژنتیکی در DNA که

خصوصیات و ویژگی‌های فیزیکی، اختلالات ژنتیکی، حساسیت به بیماری و منشأ قومی را تعیین می‌کند، مرتبط است. هرچه دامنه دسترسی به دیتابیس گسترده‌تر باشد، احتمال نقض حق انسانی بیشتر است. (Liz Campbell and Nessa Lynch, 2012: page(s): 3-18)

هر جا داده‌ای وجود داشته باشد، راهی برای سوء استفاده از آن هم پیدا می‌شود. زمانی که چنین اطلاعاتی روی فضای وب منتشر شود و به شکل آنلاین در اختیار همه قرار گیرد، می‌توان تبعیض ژنتیکی را هم به فهرست تبعیض‌های جوامع انسانی اضافه کرد. مثلاً برخی افراد از دریافت وام‌های طولانی مدت محروم می‌شوند یا هزینه بیمه عمر آنها بیشتر حساب می‌شود. (حمید مقدسی، ۱۳۹۷، مجله اینترنتی DIGIATO)

تبعیض ژنتیکی در جهان رو به فزونی است و شهروندان از نظر فشار این تبعیض‌ها نگران بوده و از دولت‌ها خواستار اقدام در این خصوص هستند. تبعیض در بخشی از شرکت‌های بیمه در برابر متقاضیانی که از اختلالات ژنتیکی رنج می‌برند، مشاهده شده است. بیماران ادعا می‌کنند قربانی تبعیض ژنتیکی شده‌اند، بنابر این شماری از بیماران از ترس تبعیض شرکت‌های بیمه، از انجام آزمایش‌های ژنتیکی که می‌تواند برای درمان آنها مفید باشد، امتناع می‌نمایند. (Liz Campbell and Nessa Lynch, 2012: page(s): 3-18)

متعاقب این مشاهدات، سازمان یونسکو از تمامی کشورها درخواست می‌کند علیه تبعیض بر اساس داده‌ها یا ویژگی‌های ژنتیکی، قانون وضع کنند. همچنین برای جلوگیری از تبعیضات ژنتیکی و استفاده از اطلاعات ژنتیکی به شیوه‌ای که کرامت انسانی حقوق بشر را تضعیف نکند، چاره‌ای بیاندیشد. در همین راستا، اعلامیه بین‌المللی داده‌های ژنتیک انسانی مصوب یونسکو نیز اصول اخلاقی را که بایستی در استفاده از داده‌های ژنتیک انسانی حاکم باشد، بیان کرده و تلاش می‌کند اطمینان حاصل کند تا داده‌های ژنتیکی به شیوه‌های تبعیض‌آمیز با هدف یا نقض حقوق بشر، آزادی‌های اساسی یا کرامت انسانی یک فرد، یا برای مقاصدی که منجر به بدنامی یک فرد، یک خانواده، یک گروه یا جوامع شود مورد استفاده قرار نگیرد. (نظری و جوانمردی، ۱۳۹۶: ۱۷۲-۱۴۹)

همچنین جمع‌آوری اطلاعات زیست‌پزشکی شامل تهدیدهای احتمالی است که

ممکن است برای طیف وسیعی از حقوق فردی مطرح شود. می‌توان به حقوق اساسی مانند حق حریم خصوصی، حق آزادی، حق یکپارچگی اخلاقی و جسمی، حق سلامتی و اصل برائت (فرض بی‌گناهی) فکر کرد. (1: Herman NYS, Kris DIERICKX, 2007) از آنجا که بانکهای اطلاعاتی ژنتیکی، مشخصات DNA را برای همه شهروندان، صرف نظر از اینکه آنها درگیر هرگونه فعالیت مجرمانه بوده اند یا نه در نظر می‌گیرند، می‌توان گفت که این به اصطلاح «جستجوی سرد» شامل نقض اصل برائت است. مسئله مهم دیگر در مورد جمع آوری نمونه های DNA این است که آیا نمونه برداری از DNA افراد زیر سن قانونی و افراد بیمارذهنی مجاز است یا خیر؟ (Herman NYS, Kris DIERICKX, 2007: 16)

۳-۱. نگاه به تبعیض ژنتیکی در قوانین ایران

در نظام حقوقی ایران به منظور حمایت از زندگی خصوصی و اطلاعات شخصی، مقرر خاص و صریحی وجود ندارد. (نظری و جوانمردی، ۱۳۹۶: ۱۷۲-۱۴۹) از طرفی از بند چ. ماده ۳۸ قانون احکام دائمی^۱، الزامی مبنی بر گرفتن خون از فرد استنباط نمی‌شود و همچنین با توجه به مواد متعددی از قانون آئین دادرسی کیفری از جمله ماده ۴ آن که مقرر داشته است اصل، برائت است، هرگونه اقدام محدود کننده، سالب آزادی و ورود به حریم خصوصی اشخاص جز به حکم قانون و با رعایت مقررات و تحت نظارت مقام قضایی، مجاز نیست و در هر صورت این اقدامات نباید به گونه‌ای اعمال شود که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیبی وارد کند. (خداییان، ۲۶ دی ۱۳۹۶ - کد خبر: ۳۸۷۵۴۵)

۴. راهکارها

هر کشور عضو اکنون ملزم به اجرای اقدامات مندرج در دستورالعملی است که

۱. بند چ ماده ۳۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور: سازمان پزشکی قانونی کشور مکلف است تحقیقات لازم برای بررسی عوامل منجر به مصدومیت و مرگهای غیرطبیعی در موارد ارجاعی را انجام دهد و با تهیه شناسنامه هویت ژنتیکی متهمان، محکومان و متوفیان و با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، نسبت به برنامه‌ریزی و آموزش برای پیشگیری و کاهش جرائم، تخلفات و آسیبهای اجتماعی ناشی از آنها اقدام کند.

به منظور اطمینان از دستیابی اطلاعات شخصی از افراد به روشی سازگار با حق آنها در خصوص حریم خصوصی مصرح در ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر طراحی شده است. (98: 2005, Robin Williams & Paul Johnson)

بخش دیگری از قانون حمایت از داده‌های اتحادیه اروپا، مقررات (EC) ۲۰۰۱/۴۵، به دنبال حصول اطمینان از استانداردهای حفاظت از داده‌ها است. جامعه اتحادیه اروپا دارای آیین‌نامه‌ای است که حفاظت از این داده‌های نظارتی را منطبق با مجموعه‌ای دقیق از قوانین پردازش داده‌ها ایجاد کرده و از حقوق شهروندان در رابطه با دسترسی به چنین داده‌های پشتیبانی می‌کند. ماده ۲۰ این آیین‌نامه، مؤسسات و نهادهای دولتی را ملزم می‌کند که اعمال مقررات را در مواردی از پیگیری، تحقیق، تشخیص و پیگرد قانونی برای جرائم کیفری محدود کنند. (Robin Williams & Paul Johnson, 2005: 98)

۴-۱. فناوری نظارتی و راهکارهای اسلامی و قانونی در ایران

محقق داماد عدم تجسس در زندگی شخصی دیگران را از اصول نزاکت اسلامی می‌داند که باید در حقوق مردم مورد رعایت قرار گیرد و می‌گوید: «اصل منع تجسس (و لَا تَجَسَّسُوا)». حریم زندگی شخصی مردم محترم است و جستجو و تحقیق در زندگی آنان امری زشت و ناپسند است. برای کشف و تعقیب در مورد یک جرم انتسابی به متهم، هیچ‌گاه نمی‌توان بدون دلیل به تفتیش زندگی شخصی او پرداخت و از جزئیات پنهان او اطلاع حاصل کرد (محقق داماد، ۱۴۰۶، ج ۴: ۸)

این اصل مبتنی بر مصالح مسلمین است، زیرا چنانچه در زندگی روزمره اصل را بر فساد قرار دهیم و در کلیه اعمال و افعال مردم تفحص و تجسس کنیم و با هر پدیده‌ای با شک و تردید مواجه شویم، قوام و استقرار نظام مدنیت از بین می‌رود و در کار روزمره مردم اشکالات کلی بروز می‌کند. اسلام برای جلوگیری از این مفاسد به مسلمین حکم می‌کند اعمال مردم را در وهله اول و مادام که خلافش با ادله به اثبات نرسیده باید محمول و محکوم به صحت، حلالیت و مشروعیت بدانند. (محقق داماد، ۱۴۰۶، ج ۱: ۱۹۷ و ۱۹۸)

مسأله تجسس در روایات اسلامی نیز مورد نکوهش شدید واقع شده است به گونه‌ای که هر خواننده‌ای به اهمیت آن کاملاً واقف می‌شود از جمله در حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌خوانیم که فرمود: از گمان (بد) بپرهیزید زیرا گمان (بد) دروغ‌ترین سخن است، و تجسس و تجسس نکنید (صحیح مسلم، جلد ۴، صفحه ۱۹۸۵، حدیث ۲۵۶۳).

در حدیثی از امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌خوانیم که فرمود: جستجو کردن از عیب دیگران از زشت‌ترین عیوب و بدترین گناهان است (شرح غرر، جلد ۳، صفحه ۱۳۸۶، حدیث ۴۵۸۱).

این حد در نهی از تجسس در حریم شخصی دیگران، نشان از آن دارد که اسلام برای این امر ارزش ویژه‌ای قائل است و بنابراین برای پیشگیری از جرائم نیز باید حد و حدود حریم شخصی افراد مورد رعایت قرار گیرد. این نکته قابل توجه است که نهی از تجسس در آیه ۱۲ سوره حجرات، هیچ قید و شرطی ندارد، و این نشان می‌دهد اصل بر حرمت تجسس به عنوان یک قاعده کلی است، و اگر در شرایط خاصی به خاطر اهداف مهمتری مجاز شمرده شود، عنوان استثناء خواهد داشت. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷، ج ۳: ۳۴۸).

در جمع‌بندی آنچه گذشت و از مفاد و محتوای آیات و روایات مربوط به بحث، روشن می‌گردد که تجسس و بررسی درباره کارهای منفی پنهانی افراد ممنوع است، اما اگر مصلحت خاصی ایجاب کند، مانند اینکه ضرر آن رفتار منفی فردی از محدوده فرد مجرم فراتر رود یا تجسس برای یافتن نکات مثبت و استعدادهای آن فرد باشد، این تجسس با رعایت ظرافتهای عقلی و عاطفی آن اشکالی ندارد. (رضوان طلب، ۱۳۸۶، ج ۱: ۳۶).

اما در سرایت تجسس به امور ژنتیک و بیومتریک، نظرات مختلفی وجود دارد. در حالی که برخی از فقها، استفاده از این مهم را در حصول علم قاضی جایز برشمرده و حتی در صورت خودداری متهم از دادن خون، الزام او را نیز جایز دانسته‌اند؛ برخی دیگر از فقها، استفاده از این آزمایش را در صورتی که موجب حصول علم برای قاضی باشد، جایز دانسته؛ لکن گرفتن خون از مظنون بدون رضایت وی را جایز نشمرده‌اند. در این میان دسته‌ای دیگر استفاده از این علم را صرفاً در موارد لوث جایز دانسته؛ اما اجرای قسامه را ضروری نداشته‌اند. برخی دیگر از فقها معتقد هستند که استفاده از علم مذکور به عنوان صوری از علم قاضی جایز نیست. در این میان مقام معظم رهبری

در پاسخ به این سؤال‌ها، ملاک را قانون و مقررات دانسته‌اند. (مسگری حق و نصیری، ۱۳۹۳: ۱۳۵)

در نظام حقوقی ایران به منظور حمایت از زندگی خصوصی و اطلاعات شخصی، مقررره خاص و صریحی وجود ندارد. (نظری و جوانمردی، ۱۳۹۶: ۱۷۲-۱۴۹) قانون اساسی به صورت کلی در مواد ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۲ و منشور حقوق شهروندی به صورت استطلاعی در مواد ۱۳، ۳۵، ۳۶، ۴۲ و ۸۲ و موارد دیگر (ماده ۲۲ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، مصوب آذر ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی و بخش استثنائات، فصل چهارم قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب بهمن ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی) به صورت ضمنی و غیر صریح به این موضوع پرداخته اند و تعیین جزییات آن بر عهده قانون عادی گذاشته شده تا در آن به حد و حدود این حریم و جنبه‌های مختلف آن و همچنین تعیین مجازات‌ها توجه شود. (واعظی و علیپور، ۱۳۸۹: صص ۱۵۷-۱۴۰)

بند چ. ماده ۳۸ قانون احکام دائمی، الزامی مبنی بر گرفتن خون از فرد استنباط نمی‌شود و همچنین با توجه به مواد متعددی از قانون آئین دادرسی کیفری از جمله ماده ۴ آن که مقرر داشته است اصل، برائت است، هرگونه اقدام محدود کننده، سلب آزادی و ورود به حریم خصوصی اشخاص جز به حکم قانون و با رعایت مقررات و تحت نظارت مقام قضایی، مجاز نیست و در هر صورت این اقدامات نباید به گونه‌ای اعمال شود که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیبی وارد کند. (جوانمردی و نظری، ۱۳۹۶: ۱۶۳) در نتیجه می‌توان به استناد این قوانین استفاده و اعمال نظارت بیولوژیکی را در ایران محدود نمود.

علاوه بر فصل پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ که در مورد علم قاضی است، بر اساس ماده ۱۶۰ این قانون، علم قاضی یکی از ادله اثبات جرم است و بر اساس ماده ۱۶۱، در مواردی که دعوای کیفری با ادله شرعی از قبیل اقرار و شهادت که موضوعیت دارد، اثبات می‌شود، قاضی به استناد آنها رأی صادر می‌کند مگر اینکه علم به خلاف آن داشته باشد.

بنابر این، در حقوق اسلامی که علم قاضی از حیث مفهوم با نظام دلایل معنوی مترادف است، چنانچه این علم، از طریق متعارف و یا علمی کسب شود و با شهادت

شهود مغایرت داشته باشد، قاضی باید در حل و فصل دعوای کیفری از علم خود استفاده کند (مسگری حق و نصیری، ۱۳۹۳: ۱۱۷).

نظر دیگر این است که بازپرس می‌تواند برای کشف جرم متهم را مجبور به انجام آزمایشات ژنتیکی کند؛ چرا که وظیفه دولت برقراری نظم و امنیت است همچنین مرتکب با ارتکاب جرم، خود را در معرض هرگونه تعرض و تجاوزی قرار داده و با اعطاء کلیه حقوق قانونی خود به قربانی و جامعه، دولت را به نمایندگی از قربانی بر خود مستولی ساخته است؛ بنابراین دولت جهت اعاده وضع و حقوق بزه دیده، در مرحله تحقیق و تعقیب مجاز به هر اقدامی علیه او خواهد بود. مضافاً اینکه بند (چ) ماده ۹۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور به پزشکی قانونی اجازه تشکیل بانک ژنتیک متهمان، محکومان و متوفیان را داده است؛ لذا با عنایت به اینکه اذن در شئی، اذن در لوازم آن نیز خواهد بود و با توجه به این مهم که دستورالعمل رئیس محترم قوه قضاییه این آزمایشات را منع نکرده است؛ بنابراین می‌توان متهمان و محکومان را ملزم به انجام این آزمایشات کرد. (خدایان، ۱۳۹۶)

البته این تعریف وسیع از مواد قانونی می‌تواند مشکلات بسیاری را در تحدید آزادی و خدشه دار شدن اصل برائت افراد بوجود آورد. از این رو عده ای از حقوقدانان تلاش کرده‌اند تفسیر مضیقی از قانون برای اعمال آزمایشات ژنتیکی داشته باشند. نظر به این که اصل برائت و اصل قانونی بودن جرم و مجازات مانع از اعمال هر نوع مداخله و تحدید در زندگی افراد خارج از مقررات و قوانین کیفری است؛ بدون ظهور تصمیم مجرمانه افراد، حالت خطرناکی آنان قابل کشف نیست و تحدید آزادی آن‌ها مغایر با اصول اساسی حقوق اسلامی است. تنها راه این است که رفتارها و علایم خطرناک بودن شخص و تدابیر محدود کننده در راستای پیش‌گیری وضعی، در قالب یک اصل قانونی بیان گردد تا افراد بدانند اگر رفتارهایی از ایشان سرزد که مبتنی خطرناک بودن است، طبق ضوابط، محدودیت در موردشان اعمال خواهد شد (میرخلیلی، ۱۳۸۳: ۷۶-۵۹)

رییس سازمان پزشکی قانونی گفته است: تاکنون اطلاعات مربوط به ۳۰ هزار مجرم در زندانهای کشور برای بانک اطلاعات ژنتیک جمع آوری شده است و پیش بینی می‌شود تا پایان سال این تعداد به ۵۰ هزار فایل برسد. تشکیل بانک اطلاعات ژنتیک،

فعالاً محدود به مجرمان سابقه دار است اما در صورت تدوین و تصویب قانون امکان فراگیری آن وجود دارد. قانون، ۸۹ عنوان مجرمانه را برای ثبت اطلاعات متهم در بانک اطلاعات ژنتیکی پیش بینی کرده است. ایجاد این بانک ۲ خاصیت عمده دارد اول بحث دستگاه قضایی و کمک به تسریع در رسیدگی و حل پرونده ها و دوم تاثیرگذاری بر کاهش میزان جرایم در دراز مدت است. تشکیل این بانک می تواند تا ۳۰ درصد امکان وقوع جرم را توسط مجرمان سابقه دار کاهش دهد. (شجاعی، دی ۱۳۹۶: کد خبر fars-۵۰۵۲۸)

دوشکل از مهمترین فرم زیست اطلاعاتی پزشکی قانونی - پروفایل های DNA و اثر انگشت - هر دو توسط دانشمندان و مأموران پلیس بریتانیا آغاز شده اند، و کاربرد این شیوه در بریتانیا برای جمع آوری و استفاده از این نوع از بیولوژی اطلاعات پزشکی قانونی در سطح بین المللی بی رقیب بوده است. (Carole McCartney, Robin Wil- (liams & Tim Wilson, 2010: 1

با این همه، هم‌اکنون، انگلستان تنها ۴ درصد و آمریکا تنها ۳ درصد از اطلاعات جمعیتی خود را در بانک ذخیره دارد. (شجاعی، دی ۱۳۹۶: کد خبر fars-۵۰۵۲۸)

نظر به این‌که اصل برائت و اصل قانونی بودن جرم و مجازات مانع از اعمال هر نوع مداخله و تحدید در زندگی افراد خارج از مقررات و قوانین کیفری است؛ بدون ظهور تصمیم مجرمانه افراد، حالت خطرناکی آنان قابل کشف نیست و تحدید آزادی آن‌ها مغایر با اصول اساسی حقوق اسلامی است. تنها راه این است که رفتارها و علائم خطرناک بودن شخص و تدابیر محدود کننده در راستای پیش‌گیری وضعی، در قالب یک اصل قانونی بیان گردد تا افراد بدانند اگر رفتارهایی از ایشان سرزد که مبین خطرناک بودن است، طبق ضوابط، محدودیت در موردشان اعمال خواهد شد (میرخلیلی، ۱۳۸۳: ۷۶-۵۹)

برآمد

فرسایش اصل برائت در جوامع نظارتی معاصر صرفاً یک محصول پارانوئی نظارت نیست، بلکه موضوعی است که حتی با دغدغه‌های قانونی مواجه است. علاوه بر این، شخصیت در حال تغییر اصل برائت (فرض بی‌گناهی) باید در زمینه استفاده گسترده‌تری از قوانین جنایی، پلیسی و جرم‌شناسی مورد بررسی قرار گیرد. همه این‌ها ماهیت اصل برائت (فرض بی‌گناهی) را تحت تاثیر قرار داده و تغییر می‌دهند. گفتمان مورد استفاده در مورد نظارت اغلب به لحاظ امنیتی طراحی شده است. استدلال امنیتی، موضوعی تکراری در مطالعات نظارت است که اغلب برای توجیه معرفی تکنیک‌های نظارت جدید استفاده شده و فریبکارانه به گسترش قدرت دولتی می‌انجامد. نظارت مبتنی بر امنیت، یک مفهوم بسیار سیاسی است که از منظر قانونی به سختی مورد سوال است. باید تشخیص داد که ممکن است امنیت، یک اصطلاح پوششی خطرناک برای مشروعیت دادن به قدرت‌های نظارتی نامحدود و افزایش پذیرش و اعتماد اجتماعی به نظارت باشد. همانطور که در این مقاله نشان داده شده است، این یک مسئله است که آیا دلایل قانونی که در حمایت از نظارت عمل می‌کنند، به این موضوع نظر دارند که این استدلال ممکن است منجر به نقض اصل برائت شود؟ این بدان معناست که پارادایم امنیتی همیشه باید همراه با پارادایم اولویت حفظ حریم خصوصی باشد.

اگر چه ما در مورد نظارت به عنوان پارادایم مضر به اصل برائت (و به طور کلی حقوق بشر) فکر می‌کنیم، اما آن را به عنوان ابزار مبارزه با جرم و تروریسم پذیرفته‌ایم و هرگز مزایای واقعی آن را رد نمی‌کنیم. بنابراین، ما باید به نحوی، به اصلاح نقطه نظرات خود پرداخته و به پارادایمی فراتر از علت-اثر فکر کنیم. اینکه چگونه می‌توانیم به نظارت به عنوان یک ابزار برای تأیید و ایجاد بی‌گناهی به جای نقض اصل برائت فکر کنیم.

هر گاه قانون نتواند خواست جامعه را آشکار سازد، سبب ناهم‌زمانی شده و ضرورت خود را از دست می‌دهد. اگر ما نمی‌خواهیم اصول و قوانین ما به فراموشی سپرده و از کار بیفتد، لازم است تلاش کنیم تا قانون با جامعه هماهنگ شود. بنابر این، باید اجازه دهیم اصل برائت (فرض بی‌گناهی) حاکم بر چالش‌های نظارتی جدید باشد. شکاف در رابطه بین نظارت و اصل برائت، نقش قانون در حفظ حریم خصوصی در حین تضمین امنیت را مورد سوال قرار می‌دهد. علاوه بر این، تأثیر نظارت بر اصل

برائت، منعکس کننده ناتوانی قانون گذار در خصوص همگامی فناوری و تکنولوژی نظارت با اصل برائت است. با توجه به چارچوب قانونی موجود، شکاف بین نظارت و اصل برائت، می تواند با گسترش استفاده از اصل برائت و یا اجرای مقررات جدید در مورد استفاده از فناوری های نظارتی در چارچوب دادرسی های کیفری، پوشش داده شود. در سناریوی اول، گسترش دامنه اصل برائت به استفاده از آن در مرحله پیش دادرسی پرونده های جنایی منجر خواهد شد. علاوه بر این، حفاظت بیشتر از اصل برائت می تواند موجب بازداري از اجرای مقررات جدید در مورد استفاده از تکنولوژی های نظارت شود. به عنوان مثال می توان از این مورد برای جلوگیری از اخذ نمونه DNA افرادی که هنوز به جرمی محکوم نشده اند، استفاده شود. باید برای محافظت از طریق نظارت و اثرات جانبی و منفی آن بر حقوق بشر، توازن برقرار شود. این تضمین ها می توانند قانونی، سیاسی، اجتماعی یا اخلاقی باشند.

از سویی، با توجه به افزایش آمار جرایم و استفاده از شیوه های نوین بزهکاری ضرورت اقدامات پیشگیرانه در ایران، امری ضروری به نظر می رسد. همراه با مجوز محدود آزمایشات بیولوژیک و بیومتریک، باید به محرمانه بودن این اطلاعات از جمله داده های بانک اطلاعات ژنتیکی توجه شود و دسترسی به آن ها تنها به موجب قانون و توسط افراد مجاز امکان پذیر شود.

همچنین با توجه به اینکه در نظام حقوقی ایران، تبعیض ژنتیکی مورد لحاظ قرار نگرفته و عنوان صریحی در این ارتباط وجود ندارد و موارد استفاده از این داده ها و حتی چگونگی حمایت از داده های ژنتیکی در پرده ای از ابهام است، بنابراین لازم است برای قانونگذاری در این موارد نیز چاره ای اندیشیده شود.

منابع الف) فارسی

۱. آقاجمال خوانساری، محمد بن حسین (۱۸۱۳م)، *شرح غررالحکم*، چاپ دانشگاه تهران، چاپ چهارم
۲. الهامی نیا، علی اصغر و همکاران (۱۳۸۶)، نشر: زمزم هدایت، قم، ایران
۳. آقای، حسین (۱۳۸۱)، *پیشگیری عمومی از بزهکاری*، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۱، صفحات ۱۸۵-۱۶۱
۴. پرویزی، رضا (۱۳۸۱)؛ *پیشگیری وضعی و نقش آن در پیشگیری از قتل*، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز
۵. تاج زمان، دانش (۱۳۹۲)، *مجرم کیست جرم شناسی چیست*، نشر دفتر پژوهشهای موسسه کیهان، چ ۱۲
۶. ترجمه گزارش دفتر مقابله با مواد و جرم سازمان ملل متحد در وین، (۲۰۱۳)، استانداردهای بین المللی پیشگیری از مصرف مواد مخدر
۷. چاله چاله، فرشید (۱۳۸۷)، *اصول و مبانی پیشگیری از جرم*، ماهنامه دادرسی، شماره ۶۸، سال دوازدهم، صص ۴-۱۱
۸. خانعلیپور واجارگاه، سکینه (۱۳۹۰)، *پیشگیری فنی از جرم*، نشر میزان، چاپ اول، تهران
۹. خدائیان، ذبیح اله (۱۳۹۶)، نشست علمی «بانک هویت ژنتیک، چالش ها و فرصت ها»- شیراز، خبرگزاری میزان، کد خبر: ۳۸۷۵۴۵
۱۰. شجاعی، احمد (۱۳۹۶)، جمع آوری اطلاعات ۵۰ هزار مجرم تا پایان امسال در بانک اطلاعات ژنتیک، خبرگزاری ایسنا، کد خبر ۸۵۰۵۲
۱۱. شعاع کاظمی، مهرانگیز (۱۳۸۵)، *جرم و راه های پیشگیری از آن*، مجله معرفت، شماره ۱۰۳، صفحات ۱۰۷ تا ۱۱۶
۱۲. روزنامه سرمایه، ۱۳۸۵ ص ۲
۱۳. رضوان طلب، محمد رضا (۱۳۸۶)، *اطلاعات در اسلام*، نشر زمزم هدایت، قم، ایران
۱۴. رهبرپور، محمد رضا و توکلی پورنکاری، حمید (۱۳۹۶)، *دادرسی عادلانه در آموزه های جزایی اسلام*، مجله معرفت، شماره ۲۳۳، صص ۱۰۲-۸۹

۱۵. سایت سازمان قضائی نیروهای مسلح، انواع پیشگیری از جرم، لینک کوتاه: yon.ir/rbNPr
۱۶. شمس ناثری، محمد ابراهیم (۱۳۸۳)، *اصل برائت و موارد عدول از آن در حقوق کیفری*، از مقالات مندرج در کتاب علوم جنایی، انتشارات سمت
۱۷. صالحی، شهاب (۱۳۹۴)، *پیشگیری از جرم*، خبرگزاری پلیس، زمان مخابره خبر ۱۳، ۰۲، ۱۳۹۴، ۱۱:۱۵
۱۸. عظیم زاده اردبیلی فائزه، فهیمه ملک زاده (۱۳۹۳)، *پیشگیری از جرائم درآموزه‌های قرآن*، فصلنامه قرآن و علوم بشری، سال سوم، شماره ۲
۱۹. «*قانون مجازات اسلامی* (مصوب ۱۳۹۲، ۰۲، ۰۱)»، پاییز ۱۳۹۳، تدوین و تنقیح دکتر محمد علی شاه حیدری پور و فریدون تحصیل دوست، نشر روزنامه رسمی ج.ا.ا، چاپ اول
۲۰. گولد جولیسوس و ل. کولب ویلیام (۱۳۹۲)، *فرهنگ علوم اجتماعی*، چ ۳، ترجمه محمد جواد زاهدی، نشر مازیار
۲۱. محمدنسل، غلامرضا (۱۳۸۶)، *پلیس، مدارس و پیشگیری از جرم: بررسی مقدماتی تجربیات موجود* - قسمت اول، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، دوره دوم، شماره: ۲، صفحه: ۱۴۳-۱۷۶
۲۲. مسگری حق، امیر حسین و نصیری، سجاد (۱۳۹۳). *مطالعه علمی فقهی و حقوقی نقش DNA در اثبات جرایم*، فصلنامه فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال هفتم، ش ۲۲، صص ۱۳۹-۱۱۷
۲۳. معظمی، شهاب (۱۳۸۶)، *پیشگیری جرم‌شناختی*، فصلنامه پژوهشی تحلیلی-آموزشی مجد، تهران
۲۴. مقدسی، حمید (۱۳۹۷)، *سرقت اطلاعات ژنتیکی؛ کابوس امنیتی دیگری در راه است*، چهارشنبه، ۲۳ خرداد ۱۳۹۷، مجله اینترنتی DIGIATO
۲۵. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۷)، *اخلاق در قرآن، تهیه و تنظیم جمعی از فضلاء*، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، قم
۲۶. میرخلیلی، سید محمود (۱۳۸۳)، *پیشگیری وضعی از نگاه آموزه‌های اسلام*، مجله فقه و حقوق، شماره ۱، صفحات ۷۶-۵۹

۲۷. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۲)، *پیشگیری عادلانه از جرم*؛ علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر آشوری، انتشارات سمت
۲۸. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (۸۲-۱۳۸۱)، *تقریرات درس جرم‌شناسی پیشگیری*، دوره دکتری دانشگاه تربیت مدرس
۲۹. نظری، وحید و ناهید جوانمردی (۱۳۹۶)، *تبعیض ژنتیکی در نظام حقوقی کانادا و ایران*، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال نوزدهم، شماره ۷۵، ص ۱۴۹-۱۷۲
۳۰. نوبهار، رحیم (زمستان ۱۳۹۵)، *فرض برائت، چشم اندازی اسلامی*، فصلنامه فرهنگستان علوم (صفحات ۳۴۵ تا ۳۷۸)
۳۱. یزدی، سید مصطفی محقق داماد (۱۴۰۶ ه.ق.)، *قواعد فقه*، مرکز نشر علوم اسلامی، نوبت چاپ: دوازدهم، تهران-ایران
- (ب) انگلیسی

1. Allan Chester B. Nadate, *ARTICULATING THE RIGHT TO THE PRESUMPTION OF INNOCENCE AS A CONSTITUTIONAL IMPERATIVE FOR CRITICAL CARCERAL REFORMS*, in Philippine law journal 91(1), January 2018.
2. Ashworth, Andrew and Lucia Zedner (2008), '*Defending the criminal law: reflections on the changing character of crime, procedure and sanctions*', Criminal Law and Philosophy, Vol. 2, Issue 1.
3. Brakel, Rosamunde van and De Hert, Paul, (2011) Policing, *surveillance and law in a pre-crime society: Understanding the consequences of technology based strategies*, Cahiers Politiestudies Jaargang, p. 163-192.
4. Carole McCartney, *Robin Williams & Tim Wilson*, MAY 2010, THE FUTURE OF FORENSIC BIOINFORMATION, Nuffield Foundation
5. Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge.
6. ECHR, S. and Marper v. United Kingdom, para.
7. Herman NYS, Kris DIERICKX (2007)., "*National Forensic DNA Databases in the EU*", European Ethical-Legal Papers N°9, p:1-91.

8. [https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22innocence%22\]}](https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22innocence%22]}).
9. Innes, Martin and James W. E. Sheptycki(2004), '*From detection to disruption: intelligence and the changing logic of police crime control in the United Kingdom*', International Criminal Justice Review, Vol. 14.
10. Kirstie Ball & colligues(2006), *The Surveillance Studies Network: A report on the Surveillance Society*, Office of the Information Commissioner, Wilmslow.
11. Liz Campbell, *A rights-based analysis of DNA retention: "non-conviction" databases and the liberal state*, University of Aberdeen, October 2010.
12. Liz Campbell, Nessa Lynch(2012), *Competing Paradigms? The Use of DNA Powers in Youth Justice*, published online, Volume: 12 issue: 1, page(s): 3-18.
13. Norris & Armstrong(1999), *The Maximum Surveillance Society The Rise of CCTV*, 1st edition.
14. Robin Williams & Paul Johnson, *forensic DNA databasic A European perspective*, University of Durham, UK, June 2005, research funded by The Wellcome Trust.
15. Schuman, Michael(27 March 2019), *Things Weren't Always This Bad Between the U.S. and China*, The Atlantic.
16. Tadros, Victor(2007), '*Rethinking the presumption of innocence*', Criminal Law and Philosophy, Vol. 1, No. 2, pp. 193-213.
17. THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION(2006), Council Framework Decision 2006/960/JHA of 18 December 2006 on simplifying the exchange of information and intelligence between law enforcement authorities of the Member States of the European Union.< <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006F0960>>.